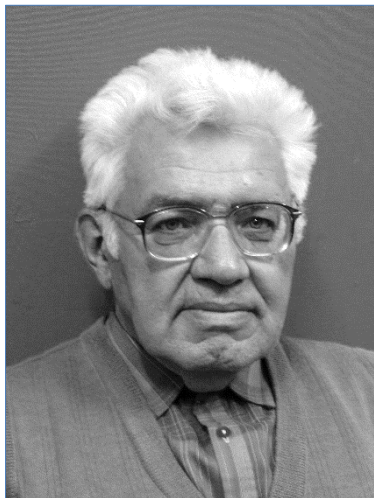

Naše řady opustili Jindřich Coufal, Stanislav Sobotka a František Vacek

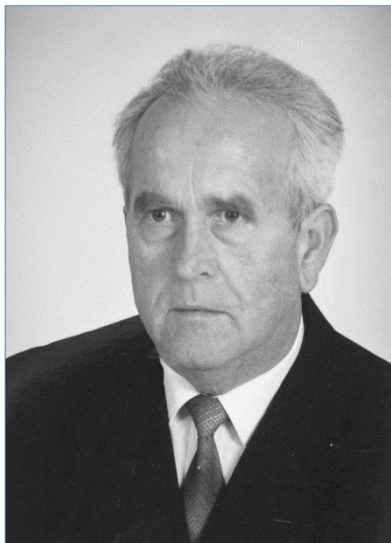
Poslední rok nelze považovat za šťastný snad v žádném ohledu. Epidemická nemoc zasahuje do všech oblastí lidské činnosti, oblast kultury a historické práce nevyjímaje. Nejistota, proměnlivá omezení a obavy sužují většinu obyvatel. Nejcitlivěji však působí definitivní odchod řady vzácných lidí. Během předešlého roku opustili naše řady také tři vážení kolegové, spojení s vlastivědnou i jinou obecně prospěšnou prací na Polensku a také s Klubem Za historickou Polnou. Pouze již jen v minulém čase tak můžeme hovořit a psát o výrazných regionálních osobnostech Jindřichu Coufalovi, Stanislavu Sobotkovi a Františku Vackovi.

Pan **Jindřich Coufal** se narodil 26. června 1933 ve Zhoři a celý život prožil v rodné obci. Jako věřící katolík začal studovat Biskupské gymnázium v Bohosudově, které však bylo roku 1950 uzavřeno, a proto dokončil studium na Gymnáziu v Jihlavě. Protože tehdejší režim Jindřichu Coufalovi příliš neumožňoval působení na humanitním poli, věnoval se po absolvování prezenční vojenské služby oboru stavebnictví a od roku 1959 až do odchodu do penze v roce 1991 pracoval na různých pozicích v podniku Pozemní stavby Jihlava. Už za doby studia se věnoval historii své rodné obce a od 60. let za pomoci jihlavských archivářů Arnošta Káby a Vojtěcha Cveka připravoval k vydání zejména historii zhořské farnosti, která ale nemohla být vydána z politických důvodů. Ve Zhoři působil dlouhá léta jako vzorný kronikář, také účetní a matrikář zdejšího národního výboru, jeho činnost šla nicméně dále. V průběhu 90. let, už jako penzista, zpracoval shromážděné poznatky do řady studií, které po seznámení s regionálním historikem Janem Prchalem z Polné začal postupně vydávat jako samostatné publikace či v podobě příspěvků v tisku. Své rodné obci a blízkému okolí tak věnoval řadu studií, které tvoří základní a téměř jedinou literaturu o historii Zhoře. Samostatně byly publikovány

Farnost zhořská – historie a památky (2004), *Kamenné kříže v katastru obce Zhoř* (2004), *Zhořská škola – historie a současnost* (se Zdeňkem Rajnoškem, 2004), *Staletá historie zhořské farnosti* (2006), *Stopadesát let obnovené zhořské farnosti 1859–2009* (2009), a *Kaple sv. Václava u Nadějova 1929–2009* (2009), v časopisu *Polensko* pak vyšlo 23 článků. Po roce 2001 bylo jméno Jindřicha Coufala po několik let neodmyslitelně spjato s Klubem Za historickou Polnou, působil i jako člen redakční rady časopisu *Polensko*, kde publikoval většinu svých příspěvků. V posledních letech mu však další práci postupně znemožnil zhoršující se zdravotní stav. Pan Coufal zemřel po dlouhé nemoci 11. dubna 2020.

Ve 2. čísle loňského ročníku sborníku *Polensko* byla uveřejněna gratulace k 85. narozeninám dlouholetého autora, pana **Stanislava Sobotky**. Nikoho tehdy nenapadlo, že už za rok předá pan Sobotka k otištění svůj poslední příspěvek. Stanislav Sobotka se narodil 29. dubna 1934 v Janovicích, kde prožil většinu svých dní, než se na sklonku života

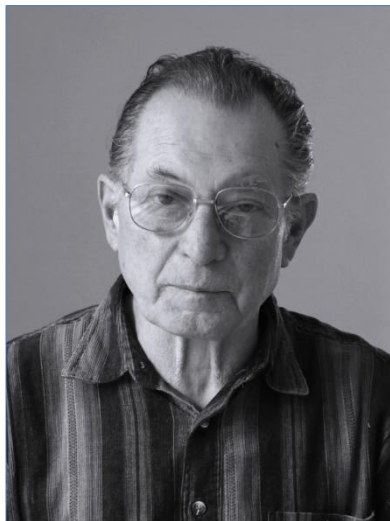
přestěhoval k dceři do nedaleké Polné. Ačkoliv téměř celý produktivní věk (1959–1993) působil v různých funkcích v janovickém zemědělském družstvu, zaobíral se ve volném čase historií rodné obce a také hospodářskými dějinami polenského regionu. Od roku 1974 působil jako kronikář a knihovník v Janovicích. Coby pravidelný návštěvník Státního okresního archivu v Jihlavě, Moravského zemského archivu v Brně a polenského muzea dokázal čistě na pramenné základně sestavit několik samostatných publikací o historii Janovic a Skřýšova (*Požární sbor Janovice 1900–1975* (1975), *Janovice – sté výročí nové školy*

1891–1991 (1991), *Janovice s osadou Skřýšov* (2001), *Pamětní kameny a kříže obce Janovice a osady Skřýšov* (2007). V časopisu *Polensko* po léta publikoval sérii článků zabývajících se zrušením roboty na Polensku, ale také příspěvky *Učitel a hasičský funkcionář Václav Dřevo*, „*Kšaft*“ a *Čestná standarta bojovníkům práce, udělená obci Janovice*. Stanislav Sobotka byl od roku 2000 členem Klubu Za historickou Polnou a působil po několik let i jako člen redakční rady časopisu *Polensko*. U příležitosti 80. narozenin byl pan Sobotka přijat starostou města Polná. Zemřel nenadále, takřka uprostřed pilné badatelské práce, dne

13. listopadu 2020 v jihlavské nemocnici. Množství jeho záznamů zůstalo dosud v rukopise, zejména rozsáhlé podklady pro historii jednotlivých domů v Janovicích.

Třetí skličující zprávou je neočekávané úmrtí řezbáře, grafika, vůbec všeměla a obecně uznávané polenské osobnosti, pana **Františka Vacka**. Narodil se 21. ledna 1941 v Polné, kde prožil celý život naplněný tvůrčí činností. Vyučil se formířem-slévačem ve Žďáru nad Sázavou, kde byl po několik roků zaměstnán v národním podniku ŽŽAS a od

roku 1967 až do odchodu do penze pracoval jako zámečník v Polné. Svou řemeslnou zručnost uplatňoval při výtvarné činnosti – vytvořil řadu pozoruhodných řezbářských a kovotepeckých prací a věnoval se tvorbě grafických listů, zejména ex libris a novoročenek (pověstná je zejména přes třicet let nepřerušená řada novoročních přání s klauny, ale také linoryty zobrazující pohledy na Polnou). Své práce prezentoval na samostatných i skupinových výstavách, jeho vyřezávání „pařezáci“ shlíželi na kolemjdoucí z mnoha strání a zahrádek. Pro Polnou zhotovil každoročně vystavovaný

betlém s figurami v životní velikosti, betonové postavy krále Jiřího z Poděbrad a stařečka Osud na vrchu Homole. Už od roku 1946 byl skautem. Stál u obnovení Junáka v Polné v roce 1990 a až do konce života vedl místní klub oldskautů. Významně pomáhal budovat tábořiště v Ochozi a naposledy se věnoval stavbě nové klubovny v Nerudově ulici. V Panském lese postavil srub Ježibaba, kde každoročně pořádá odemykání a zamykání studánky. Kromě Junáka pomáhal svou činností i Divadelnímu spolku Jiří Poděbradský, Polná a umělecké agentuře Kašpaři, založil a organizoval každoroční kostýmovaný průvod Po stopách krále Jiřího na Homoli, při různých kulturních akcích se rád objevoval v přestrojení za vodníka, čerta a jiné bytosti... Sám říkával, že je členem příliš mnoha spolků, a proto do Klubu Za historickou Polnou už vstoupit nemůže, přesto ale byl ochoten vždy pomoci i poradit, zejména s technickým provedením spolkových záměrů. Účastnil se tak i obnovení Pojmannovy stezky, umístění pamětní desky Bohumila Hrabala na budovu pivovaru, renovace a umístění litinových křížů u sv. Kateřiny, zřízení památníku havárie bombardéru Liberator a jiných akcí. V roce

2011 František Vacek obdržel za svou neutuchající veřejnou činnost Čestnou cenu města Polná, o dva roky později mu bylo v Praze předáno ocenění Senior roku a jeho 80. narozeniny připomněla reportáž i Česká televize. Bohužel, krátce poté, 5. února 2021, pan Vacek neočekávaně zemřel v jihlavské nemocnici.

Nenávratným odchodem Jindřicha Coufala, Stanislava Sobotky a Františka Vacka ztrácí zejména obce Zhoř, Polná a osada Janovice své význačné patrioty, jejichž prázdné místo sotva někdo nahradí.

Pavel Pojman

O rodu Pojmanů z Polné

Když mně můj otec Vladimír vyprávěl o mém dědovi Karlu Pojmanovi, zaujala mě pasáž, že pocházel a žil v Polné na Vysočině. Začal jsem se zajímat o toto město, několikrát jsem ho navštívil a pročítal listiny, které jsem našel doma po otci a které jsem získal díky paní Koldové na Městském úřadu v Polné.

Můj děda Karel Pojman se narodil se 30. ledna 1889 v Polné. Bydlel s rodiči (otec Karel a matka Anastázie Havlíčková) na Horním městě v čp. 144. Měl čtyři sourozence, v domku asi bylo těsně, a tak se vydal do světa. Skončil v Praze, kde se postupně vypracoval na inspektora II. třídy policie. U bezpečnosti zůstal až do své předčasné smrti v roce 1933. Mám uložený výstřížek z novin o jeho pohřbu. Bohatý život dědy rozhodl o mém dalším archivním pátrání. Postupně jsem nacházel jména Pojmanů, Pojmannů, Pojmonů a Pujmanů spojená s Polnou a okolními obcemi, která jsem chtěl zařadit do svého rodokmenu – Václav, dlouholetý člen městského zastupitelstva v Polné, majitel zdejšího hradu a továrny na škrob Amylon; Vilém, slavný hudební skladatel; František, děkan, spisovatel a překladatel a zejména autor knihy *Polná, popis dějepisný, místopisný a statistický* z roku 1897; Alois – živnostník a podnikatel v Americe, nakonec i Ferdinand – režisér Národního divadla v Praze, jeho manželka Marie Pujmanová, známá spisovatelka, atd.

Postupně se podařilo sestavit rodokmen v přímé linii včetně sourozenců, a to až do osoby nejstaršího známého předka **Mikuláše Pojmona**. Ten se oženil 11. listopadu 1703 s Kateřinou Šrámkovou, dcerou rektora v Nížkově Matěje Šrámka, narozenou zde 2. března 1678. Jednotlivé rodiny předků žily většinou v Nížkově, ale před rokem 1690 nežil v Nížkově žádný Pojman, Pujman, Pojmon atd. Paradoxem je, že mé pátrání tímto směrem prozatím skončilo u osoby jménem Pavel

Pojman, který se v roce 1700 oženil rovněž s dcerou rektora Matěje Šrámka, která se ale jmenovala Rosina. Snad se mohlo jednat o Mikulášova bratra, pro tuto dvojici se však nenašel v archivech Nížkova jakýkoliv údaj. Vysvětlením by snad mohlo být, že Pavlův otec Řehoř, soused a měšťan přibyslavský, bydlel v Přibyslavi, a dvojice se tudíž mohla přestěhovat do Přibyslavi. Matriky z Přibyslavi jsou sice uloženy ve státním oblastním archivu v Zámrsku, avšak matriční knihy starší než z roku 1743 shořely při požáru v roce 1767, a bude proto obtížné dopátrat se bližších údajů nebo ještě starších předků.

Rodina mé větve Pojmanů se musela kolem roku 1760 přestěhovat do Polné. Všichni mí předkové žijící v 18. století v Polné – Mikuláš, Šimon (20.10.1711–22.2.1772), Josef Matěj (20.2.1734–20.1.1801) i Kristián (5.11.1763–5.10.1794) byli krejčí. Podrobněji se lze zastavit u dalšího v řadě – **Josefa Pojmana** (15.2.1790–29.3.1866). Živil se jako řezník a přivedl na svět osm potomků. V jeho rodině se nachází počátek amerického snu a řada jeho dětí se rozhodla vycestovat do Ameriky a žít svůj život tam. Jeho ženou se stala Marie Anna Vomelová (3.9.1791–28.10.1847), dcera Matouše Vomely z Věžničky a Rozálie rozené Novákové též z Věžničky. Svatbu měli 26. února 1816 ve Ždírci u Polné. Zpočátku žili ve Věžničce, protože první potomci přišli na svět zde, později se přestěhovali do Polné čp. 2. V této části rodokmenu jsem byl úspěšnější a podařilo se mi nalézt řadu kontaktů v Americe. Nejprve se budu podrobněji zabývat dětmi řezníka Josefa Pojmana, pro přehlednost označeného jako Josef I.

Prvním Josefovým dítětem byla dcera **Anna Mariana**, narozená 2. září 1818 ve Věžničce čp. 26. Sňatek uzavřela 1. 2. 1841 v Polné se zdejším kožešnickým mistrem Josefem Kasalem, manželé pak žili v domě čp. 21 v Polné. Měli celkem sedm dětí, z nichž syn Josef (narozený 16. března 1845) se vystěhoval do Švýcarska, kde zemřel dne 28. října 1924 v městské nemocnici v Basileji.

Druhým dítětem byl **Kašpar** (můj prapraděd), narozený 4. ledna 1820 ve Věžničce čp. 26. Svatbu měl 9. února 1847 v Polné měl svatbu s Kateřinou Fitzovou, narozenou 16. listopadu 1824 v Polné čp. 144. Kašpar byl rovněž kožešníkem. Nejprve bydleli v domě Kateřiny a později se přestěhovali do domu čp. 80 na Horním městě. Narodilo se jim osm dětí, pátý z nich Augustin zahynul dne 19. ledna 1915 ve válce a jeho jméno je uvedeno na památníku padlým na Husově náměstí v Polné.

Třetí v pořadí byla **Johana Nepomucena**, narozená 11. května 1822 a provdala se v roce 1848 za polenského truhláře Františka Korotvičku.

Manželé v Polné bydleli v domě čp. 76, ale 3. října 1853¹ odcestovali se třemi dětmi (Marie *1849, Blažena *1850 a Růžena *1853) do Ameriky. Korotvičkovi byli jedni z prvních vystěhovalců a František se jako jeden z mála na počátku uchytil se svým řemeslem truhlář, tesař a sekerník.

Čtvrtým dítětem byl **Antonín**, narozený 3. ledna 1825 v Polné čp. 2. Patrně ale zemřel mlád, nebo zůstal svobodný.

Jako páté dítě přišel na svět **Josef II.**, narozený 28. února 1828. Byl kožešníkem a se svou ženou Marií Vackovou, kterou si vzal 25. listopadu 1851, měl dvanáct dětí, pět jich ale zemřelo při narození. Žili na Horním městě v domě čp. 29. V roce 1881 vycestoval i Josef II. do Ameriky, aby navštívil svou sestru Johanu Nepomucenu; ve svých 53 letech byl v literatuře popsán jako „starý pán“. Jestli za ním vycestovala jeho žena Marie, není známo, v každém případě se ale Josef vrátil zpět.² Zemřel 25. listopadu 1904 v Polné.

Rodina Josefa II. Pojmana (1828–1904), kožešníka v Polné (archiv autora)

¹ Hoffmannová, Jaroslava: *Vystěhovalectví z Polné do Severní Ameriky*. Polná 1969, s. 61, však uvádí, že pas byl Františku Korotvičkovi vystaven až 2. dubna 1854.

² Josef a Marie mají hrobku č. 864 na hřbitově sv. Barbory. Hrobku nicméně zřídila Josefova dcera Josefína, provdaná Kořínková až v roce 1923 a Josefa a Marii nechala jen napsat na náhrobek pro památku.

Významnou osobností našeho rodokmenu bylo šesté dítě Josefa II. - Alois I. Alois se narodil v roce 1857 a provozoval po svém otci živnost kožešníka v Polné. Patřil k velmi aktivním lidem a v roce 1895 byl zvolen do městského zastupitelstva. Stal se známou osobou v případě Leopolda Hilsnera. Dne 1. dubna 1899 asistoval při nálezu mrtvolky Anežky Hrůzové a 11. prosince 1899 doprovázel profesora T. G. Masaryka při jeho druhé návštěvě Polné a zjišťoval mu všechny požadované informace. Alois I. měl se svou ženou Aloisií Poláčkovou osm dětí a v roce 1905 vycestoval s celou rodinou, tedy se sedmi dětmi (poslední osmé – Bessie – se narodilo už v Chicagu) do Ameriky. Pluli lodí Hannover, která pojmul 120 cestujících ve II. třídě a 1850 ve III. třídě. V Chicagu mu jistě pomohl rozjet firmu jeho otec, sestra Jana Nepomucena s manželem, kteří zde byli od roku 1853, sestra Marie a ostatní Poleňáci. Brzy se zde stal vlastníkem domu s velkou zahradou, kde se později scházela česká menšina a v roce 1915 zde polenští rodáci uspořádali mrkvancovou pouť (mám v archivu fotografii z této pouti, kde je zachyceno 97 účastníků). Byl činným členem českoamerických spolků a udržoval písemný styk se svou rodnou vlastí, zasílal také příspěvky do vlastivědného časopisu „Pohoří“, vydávaného v Polné. Mám uloženy dva obrázky Aloise I., nejprve se dvěma dětmi a potom s celou rodinou (tuto fotografii poslal do Polné svému příteli B. Rérychovi z Ameriky). Stejně tak mám uloženou kopii dopisu ze 31. ledna 1921, který poslal Alois příteli Rérychovi a ve kterém objednává pět výtisků časopisu Pohoří, a také sokolský pozdrav jeho syna Toníka z 13. května 1920, který poslal své tetičce a strýčkovi panu Adolfu Veselému – polenskému fotografovi.³ Alois Pojman zemřel v Chicagu 22. prosince 1920, jeho manželka Aloisie pak 28. února 1936.

Osmým dítětem Josefa II. byla Marie, narozená roku 1860 v Polné. Marie byla hokynářkou v Polné a musela se zde seznámit s Augustem Františkem Sobotkou, který se narodil 10. srpna 1859 též v Polné. František studoval hudbu, naposledy ve Slezsku, a v roce 1883, pravděpodobně společně s Marií, vycestoval do Ameriky do města St. Paul City, kde se stal učitelem hudby a později ředitelem školy. Svatbu měli v roce 1885 v Minnesotě a s Marií, která se věnovala svému obchodu, založili pokračování rodu Sobotků v Americe a měli devět dětí.⁴

³ Adolf Veselý byl jeho strýček, protože se oženil se třináctým dítětem Josefa II. Boženou, narozenou 5. května 1870 v Polné.

⁴ Kontaktem s vnučkou jejich sedmého dítěte Jindřicha, jménem Cheri Renee Rymal, se mi podařilo získat kompletní rodokmen Sobotků, sahající až do roku 1750, a další zajímavé údaje, např. o pohřbu Marie dne 22. prosince 1920, a fotografie rodiny.

Šestým dítětem Josefa I. byl **František**, narozený 20. listopadu 1830 v Polné čp. 2, který se oženil v roce 1859 Kateřinou Vackovou ze Záborné čp. 13. Jako sedmá se 4. března 1833 narodila **Marie**, která přišla na svět v Polné čp. 2. V roce 1855 si vzala za manžela Františka Korotvičku z Polné čp. 21, manžela se stejným jménem jako sestra Johana Nepomucena, což je ale jen shodou jmen, rodiče obou Františků jsou rozdílní. Posledním, osmým dítětem Josefa I. byla **Františka**, narozená 7. října 1835 v Polné čp. 2, která v roce 1858 pojala za manžela Jana Friedla z Polné čp. 53.

Z výše uvedeného soupisu vyplývá, že ze známých osobností města Polné se v naší rodové linii vyskytuje pouze Alois Pojman a Marie Pojmanová-Sobotková. Syn Aloise I. – Alois II. zdárně pokračoval v Chicagu v práci svého otce a zbudoval zde spolu se svým bratrem Josefem velmi úspěšnou firmu na výrobu uniforem pro vojsko a policii a tato firma trvá dodnes. Alois II. měl s manželkou Antonette Nickelman tři děti. Druhé dítě, Dr. Louis Paul Pojman (22.4.1935–15.10.2005), se stal profesorem filosofie na Americké vojenské akademii ve West Pointu. Byl předním uznávaným vědcem teoretické a aplikované etiky, napsal více než padesát knih. Jeho dcera Ruth Freedom Pojman bydlí v současné době ve Vídni, působí ve státní službě a pravidelně se navštěvujeme v Čechách. Provázeli jsme ji také s Janem Prchalem po Polné. Seznámila mě se svým prastrýcem Robertem Larry Southonem, se kterým jsme dohromady vytvořili kompletní rodokmen Pojmanů od roku 1700 po všechny pokračovatele rodu v Americe až do dnešní doby. Někteří američtí příslušníci rodu Pojmanů rovněž přijeli do České republiky a provázel jsem je po Polné a Praze.

Rod Pojmanů v Polné se už nejméně na počátku 18. století rozvětvil. Pro Václava Pojmanna (12.2.1849–7.9.1925), továrníka a majitele hradu v Polné, jsem sestavil rodovou linii, včetně všech sourozenců, do roku 1710, ale žádné jméno se nedalo zařadit do mé rodové řady. Pro Františka Pojmona (29.1.1817–1.6.1902), kněze a spisovatele, jsem sestavil rodokmen do roku 1702, kdy se jeho prapraděd Václav oženil s Justýnou Kašpárkovou z Budové; žádný předek se však také nehodil do mé linie. Pro Viléma Pojmana (26.5.1852–29.1.1921), hudebního skladatele a dirigenta působícího v Jindřichově Hradci, mám sestaven rodokmen do roku 1784, kdy se v Nížkově čp. 1 narodil jeho děd František, avšak propojení na můj rod jsem taktéž nenalezl.⁵ To může sloužit jako doklad, jak rozšířený v Polné rod Pojmanů kdysi byl.

⁵ O Vilému Pojmanovi, Václavu Pojmannovi a Františku Pojmonovi podrobněji v Prchal, Jan: *Biografický slovník Polenska*. Polná 2002, s. 127–130.

220 let od narození M. Bonaventury Sobotkové, zakladatelky kláštera v Jablunkově

V literatuře byla připomenuta již celá řada polenských rodáků a obyvatel, pracujících v řadách katolické církve. Přesto doposud unikala pozornosti regionálních autorů významná polenská rodačka, která zasvětila svůj život péči o nemocné a stála u zrodu alžbětinského kláštera v Jablunkově. V dubnu loňského roku uplynulo 220 let od narození matky představené Bonaventury Sobotkové.

Budoucí matka Bonaventura se narodila jako Kateřina Sobotková v rodině měšťana a soukenického mistra Ondřeje Sobotky v domě čp. 19 na hlavním náměstí v Polné dne 10. dubna 1800. Její matka Marie pocházela z rodiny Josefa Zábranského z Kamenice u Jihlavy. Kateřina byla čtvrtým z celkem sedmi dětí.¹ Kmotry byli mlynář František Rosen-dorfský a měšťanka Kateřina Pešáková – je možné, že Kateřina dostala jméno po své kmotře. Dítě pokřtil místní kaplan a taktéž polenský rodák P. Karel Měřínský.²

Bratranec³ Kateřininu otce Ondřeje, P. Mikuláš Sobotka (1759–1806), vykonával od roku 1789 až do své smrti funkci polenského děkana a dokonce v Kamenici oddával Kateřininy rodiče.⁴ Je pravděpodobné, že do širší rodiny patřil i premonstrát P. Jan Křtitel Sobotka, taktéž rodák z Polné, který byl krátce před svou smrtí roku 1820 zvolen opatem kláštera v Nové Říši.⁵ Religiózní založení rodiny představovalo nejspíš hlavní impuls, který v pozdějších letech přivedl Kateřinu Sobotkovou k řeholnímu životu. Jako mladé děvče byla prý vyslána ke

¹ Nejstarší Marie Kateřina se narodila 2. 8. 1792, starší bratři František Mikuláš 9. 2. 1795 a Maxmilián 2. 10. 1796, mladší sourozenci Antonie 31. 5. 1804 a Marie Anna 14. 7. 1807, a znovu Marie Anna dne 9. 4. 1811. MZA Brno, E 67, kniha 6762, fol. 94, 123, 137, 207, 248 a 305, a kniha 6807, pag. 228.

² MZA Brno, E 67, kniha 6762, pag. fol. 171.

³ Ondřejův otec Vojtěch byl synem Jakuba Sobotky, stejně jako František Sobotka, otec děkana Mikuláše Sobotky. Ondřej Sobotka a Mikuláš Sobotka tak byli bratrance.

⁴ Svatba se konala ve farním kostele v Kamenici 24. května 1791, ženichu Ondřeji Sobotkovi bylo 20 let, nevěstě Mariana Zábranské 19 let. Svědky byli Kristián Kratochvíl, primas z Kamenice, a Kristián Sobotka, měšťan z Polné. MZA Brno, E 67, kniha 6614, fol. 14.

⁵ Čermák, Dominik: *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. Praha 1877, s. 476. Pojmon, František: *Polná, popis dějepisný, místopisný a statistický*. Hradec Králové 1897, s. 164, uvádí, že Jan Sobotka se narodil roku 1754. Toho roku se v Polné narodil pouze Václav Sobotka, který však mohl později přijmout řeholní jméno Jan.

spřátelené rodině do Brna, aby se zdokonalila v ručních pracích. Návštěvy zdejších klášterů ji v rozhodnutí vstoupit do řádu utvrdily.⁶

Do Řádu svaté Alžběty vstoupila pravděpodobně v roce 1825.⁷ Z kapacitních důvodů však nemohla být přijata do kláštera v Brně, pročež nastoupila jako novicka do alžbětinského kláštera v polském Těšíně (Cieszyn) ve vratislavské diecézi,⁸ kde 28. října 1826 vykonala obřad oblačky⁹ a obdržela nové řeholní jméno Bonaventura. Dne 6. července 1830 složila věčné sliby. V těšínském klášteři strávila polovinu svého aktivního života a působila zde jako ošetřovatelka nemocných až do roku 1851.¹⁰

Právě v té době nabral život sestry Bonaventury nový směr. Farář Vavřinec Piontek (1769–1855) z Jablunkova pojal v letech 1847 a 1848 vážný úmysl založit v Jablunkově nemocnici, neboť ve městě v tom čase řádil tyfus a kvůli nedostatku přístřeší a ústavů, kam by se nemocní mohli uchýlit, nalézal farář v některých dnech ráno na ulicích ležet i několik mrtvých těl. Založil proto nadaci, které věnoval domek a základní kapitál 8000 zlatých. Za účelem zaopatření nově vznikající nemocnice, zařazené jako filiální při těšínském klášteři, vyslal toho roku vratislavský biskup z Těšína sestru Bonaventuru Sobotkovou jako představenou nadačního ústavu nemocných a další dvě řádové sestry.¹¹ Sestra Bonaventura dorazila do Jablunkova 23. září 1851¹² a ujala se svého úkolu i přes obtížné začátky s velkým odhodláním a razancí. Protože dosavadní domek s pouhými šesti pokoji nedostačoval pro ubytování nemocných, byl zakoupen stavební pozemek na břehu řeky Olše a od března 1853 během dvou let¹³ vystavěna nová prostornější nemocnice,

⁶ Pavelková, Ilona: *Matka představená Marie Bonaventura Sobotková*. Hutník, 26. 4. 2017.

⁷ Snad k tomu účelu si 30. 12. 1825 vyzvedla křestní list – srov. přípisek v matrice MZA Brno, E 67, kniha 6762, pag. fol. 171. Údaj se také shoduje s informací sestry Marie Alžběty z Jablunkova, že matka Bonaventura měla působit 26 let v Těšíně a 26 let v Jablunkově, celkem tedy 52 let v řádu až do své smrti (Městské muzeum Polná, Po-20/B/217/8).

⁸ *Personalstand der Geistlichkeit und Schulen im Breslauer k. k. Diöcesantheile*. Těšín 1828, s. 55.

⁹ Pavelková, Ilona: *Matka představená Marie Bonaventura Sobotková*. Hutník, 26. 4. 2017.

¹⁰ *Schematismus der Geistlichkeit des Bisthums Breslau k. k. Oesterreichischen Antheils für das Jahr 1850*. Teschen, s. 75.

¹¹ *Katholischer Wahrheitsfreund*. Roč. XI., č. 1, 5. ledna 1859, s. 23. Hlas jednoty katolické pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost. Roč. VIII., 1856, č. 32, s. 136.

¹² Stará, Alžběta: *Kostely, kapličky a kříže v Jablunkově*. Český Těšín 2004, s. 7. Domek pro nemocné a ubytování tří řádových sester byl vysvěcen na svátek sv. Františka 4. října 1855.

¹³ Tamtéž, s. 7; Pavelková, Ilona: *Matka představená Marie Bonaventura Sobotková*. Hutník, 26. 4. 2017, základní kámen posvěcen 12. března 1853.

kde byla chudým pacientům poskytována zdravotní péče zdarma. Díky darům dobrodinců, zejména bývalého císaře Ferdinanda V., byla v letech 1858–1861 vybudována i nemocniční kaple zasvěcená Božímu dítěti, čímž v zásadě vznikl v Jablunkově nový alžbětinský klášter. Kvůli nedostatku prostředků na dostavbu kaple se sestra Bonaventura neváhala obrátit na tisk s prosbou o milodary určené čtenářům.¹⁴ Kaple byla vysvěcena právě 23. září 1861, v den 10. výročí příchodu sestry Bonaventury do Jablunkova.¹⁵

Starý klášter v Jablunkově s nemocnicí, založený M. Bonaventurou Sobotkovou, kol. 1900

Dne 14. dubna 1863 byla vratislavským arcibiskupem Jindřichem Förstrem potvrzena samostatnost jablunkovského konventu jako nového kláštera a 9. května téhož roku byla Bonaventura Sobotková zvolena matkou představenou.¹⁶ V roce 1867 působilo v klášteře kromě matky představené šest dalších sester, z nichž Alexia Fukátková, která vstoupila do řádu 10. října 1865 jako novicka a složila věčné sliby 17. října 1866, se narodila 24. září 1840 v Polné, stejně jako matka představená.¹⁷

¹⁴ Katholischer Wahrheitsfreund. Roč. XI., č. 1, 5. ledna 1859, s. 23.

¹⁵ Stará, Alžběta: *Kostely, kapličky a kříže v Jablunkově*. Český Těšín 2004, s. 7

¹⁶ Pavelková, Ilona: *Matka představená Marie Bonaventura Sobotková*. Hutník, 26. 4. 2017.

¹⁷ Narodila se jako Františka Fukátková do rodiny soukenického mistra v čp. 144 – MZA Brno, E 67, kniha 6764, pag. 132. *Personalstand der Geistlichkeit des Bisthums Breslau*

Nemocnice byla pod vedením M. Bonaventury v letech 1872–1873 s pomocí darů dále rozšiřována a od roku 1873 vedly řádové sestry i dívčí školu ručních prací a péče o domácnost. Rozhodnutím z 8. března 1873 udělil císař František Josef matce Bonaventuře Sobotkové za její dlouholeté úspěšné působení zlatý záslužný kříž s korunou.¹⁸

S rodnou Polnou zřejmě udržovala matka Bonaventura určitý vztah. Ve svém dopise do Polné z 23. února 1859 zaslala příspěvek z zlaté na opravu věže kostela sv. Barbory, nechala poslat vzkaz zdejšímu kupci Antonínu Pittnerovi a také se zmínila, že další polenský rodák a redaktor P. František Pojmon jí zdarma zasílá církevní časopis Hlas, kde se občas dočte i o polenských novinkách. Podávala také zprávu o stavbě kaple v Jablunkově, na jejíž dokončení se tou dobou nedostávalo prostředků. Je zjevné, že v Jablunkově přijímala čas od času i návštěvy krajanů z Vysočiny – v závěru dopisu si postěžovala, že letos ji nikdo z Polné ještě nenavštívil. Odhadovala, že se snad podmínky v soukenictví o něco zlepšily, a tak se chudí polenští mistři zase mohou živit svým řemeslem.¹⁹

M. Bonaventura Sobotková zemřela 9. října 1877 ve věku 77 let sešlostí stářím v jablunkovském klášteře.²⁰ O úmrtí matky Bonaventury psala do Polné 31. ledna 1878 řádová sestra Marie Alžběta. Netajila se tím, že matka představená byla velmi oblíbená jak u řádových sester, tak u nemocných a chudých. Pohřbena byla čtvrtého dne za účasti mnoha kněží, u nichž prý požívala vážnosti. Z podnětu přítomného generálního vikáře byla nedlouho po pohřbu vybudována v klášterním kostele nová hrobka, kam bylo tělo matky Bonaventury 30. listopadu přeneseno. Sestra výslovně kvitovala, že uběhlých sedm týdnů se na těle matky Bonaventury nijak neprojeвило, což sestry považovaly za zázrak, který je naplnil radostí.²¹

Příslušnice Řádu sv. Alžběty z Jablunkova nikdy neodešly. Původní klášterní budova u řeky, která stojí dodnes, přestala v období první republiky sloužit svému účelu, neboť bývala při povodních zaplavována a následné vlhko a plíseň mělo neblahý vliv na zdraví pacientů i sester. V letech 1926–1932 byl proto na výše položeném místě nad městem vystavěn nový klášter a nemocnice, kde sestry alžbětinky působí doposud.

k. k. *Oesterreichischen Antheils für das Jahr 1866*. Teschen 1866, s. 74, totéž pro rok 1867, s. 75–76, uvádí chybně 26. září.

¹⁸ Wiener Zeitung, roč. 1873, č. 60, úřední část, s. 1014, 12. 3. 1873, a Neue Freie Presse, č. 307, 12. 3. 1873, s. 3.

¹⁹ Městské muzeum Polná, Po-20/B/217/2.

²⁰ ZA Opava, Sbírka matrik Severomoravského kraje, i. č. 2927, sig. Ja I 21 (matrika zemřelých Jablunkov 1824–1903), pag. 287.

²¹ Městské muzeum Polná, Po-20/B/217/8.

Pouze původní účel kláštera byl pozměněn – namísto původní nemocnice je zde v dnešní době provozován domov pro seniory s názvem Domov sv. Alžběty.

František Půža

Polní hospodářství na polensko-přibyslavském panství¹

Panské polní hospodářství na Polensku a Přibyslavsku soustřeďovalo se ve dvorech. Když roku 1622 přejímal obě tato sdružená panství kardinál František kníže z Dietrichsteina, byly zde dvory: polenský, přibyslavský, studenecký, dolní, keřkovský, horní, v Pekle, v Ronově, v Sázavě, na Račině a Merhanyklovský.

Nedlouho předtím v hospodářských účtech z let 1589–1597 objevuje se zmínka o příjmech ze dvora Proseče. Jméno to v uvedených se už nenachází. Jméno zmizelo, nezmizel však dvůr. Bude se tedy pod tím jménem skrývat jeden shora uvedený, dle některých známek miní se pod tím jménem dvůr ronovský. Roku 1589 pronajata byla řeka Sázava u Ronova ovčáku od dvora Proseče a hamerníku z Pekla. Při ronovském dvoře byl ovčín (též roku 1592 měl pronajatu řeku u Ronova dvořák a hamerník z Pekla), byl zde i hamr. Taktéž místní pojmenování Peklo není zde neznámo. Že by pod tím jménem hamerník z Pekla minil se hamerník sázavský a tamější dvůr byl zván Proseč, tomu odporuje skutečnost, že zde nestával ovčín. Také ve zmíněných účtech o ronovském dvoru není žádné zmínky.

Za časů pánů z Hradce náležel k polenskému panství také dvůr v Sirákově s mlýnem. Roku 1592 dáno paní Dobřenské vejrunku (tj. splátky) z důchodu panského 25 kop grošů na dvůr v Sirákově. Roku 1593 dáno jí za dvůr v Sirákově v každém termínu půlročním po 25 kópách.

Kde by stával dvůr Zubákovský, jehož jméno přichází taktéž v účtech z konce 16. století, povědět nemůžeme.

Ve dvorech zaměstnáni byli: šafář, pluhař, pohůnek, nádvorník, kravař, sviňák a několik děveček. Tu a tam uvádí se mezi dvorskými zaměstnanci tzv. polní mistr, což bude asi synonym slova šafář.

¹ Příspěvek pochází z písemné pozůstalosti Františka Půži, uložené v Moravském zemském archivu-Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě, fond Půža František, MUDr., Přibyslav (osobní písemná pozůstalost), kart. 3, i. č. 103 – Drobnosti z dějin panství polensko-přibyslavského.

Nejdůležitější osobou byl šafář. Řídil polní práce, rozvrhoval robotu. Z té příčiny byl respektován i od podřízených poddaných. V jejich očích byl šafář nejen nadřízený panský zřízenec, ale i muž oplývající jistým blahobytem. Byl placen vrchností. Měl od vrchnosti najmuté krávy, z kterých platil úrok 8 zlatých a 40 liber² másla z jedné krávy. Propůjčena mu byla část polí k vlastnímu užitku. Už roku 1692 nařikal hejtman Adam František Maršák, že je těžko omezit prospěchářství šafářů, tomu že si těžko odvykají. I vrchní hejtman Ondřej Hitschmann v 18. století označoval šafáře za velké prospěcháře. Bohatnou prý na úkor vrchnosti, které se ukládají zemským zřízením čím dále větší a větší výdaje. Ač všechny životní potřeby vzrůstem obyvatelstva na ceně stouply, vrchnost spokojuje se stále s dřívějšími požitky. Na vrchnostenským šafářům vykázaných polích místo obilí seli většinou len. Nedostávalo se jim pak zrní, slámy a hnoje, které brali pak z panského. Kdyby to tak šlo dále, tu dle Hitschmanna veškerý užitek ze dvora by bral šafář. Na deputátních polích zakázal jim seti z většiny len. Jeden šafář neuposlechl. Vrchní hejtman mínil jej propustiti, leč zželelo se mu jeho šesti malých dětí. Vytýkal dále šafářům, že ponechávají pole kvůli pastvě dobytka více než je třeba ladem, louky že dávají z jara posekat dle své libovůle, seno odvázejí cizí lidé, otava na podzim že jejich vinou hnije. Povinné dávky vrchnosti zůstávají prý dlužni atd. Hitschmann zavedl, že šafáři museli složit za každou svěřenou krávu 4 zl. zálohy, které se mu zúrokovaly 4 %. Navrhoval knížeti, aby žádal od každé krávy ročně 45 liber másla, jak se to děje na jiných panstvích, od prvníčky jen polovici, dále 2 zl. za sýr a tele, které obyčejně stojí 1 tolar – tedy 1 zl. 30 kr.

Též ostatní čeled' dvorská byla placena, ať už to byla čeled' najmutá, aneb z předvedených sirotek k panské službě vybraná. Ve druhé polovině 17. století požívala mužská chasa dvorská té výsady, že byla sprostěna vojenské služby, z kteréžto příčiny mnozí se snažili dostat se za čeledína do panského dvora. Vedle platu měli šafář s čeládkou deputátu masného: šafář s šafářkou po 2 librách týdně, čeled' a drábové po 1 ½ libře. Soli vyměřeno bylo pro čelední osobu týdně ¼ mázu.³ V této době dostávala dvorská čeled' také pár bot za 28 kr. Čeledínové ze sázavského dvora, kteří vozili dříví na milře a do hamrů, dále čeledínové krucemburského, ranského a jiných blízkých dvorů, kteří vozili dřevěné uhlí na Ransko a do okolních hamrů, dostávali ještě k tomu pár „štyflat“ (vysokých bot).

² Česká libra = 0,513 kg, 120 liber dá 1 centnýř. 40 liber másla bylo 20,52 kg.

³ Český máz = přibližně 1,5 litru. České vědro = 61,1337 litru, se dělilo na 40 mázů.

Z obilnin před časy pěstovaných při dvorském hospodářství a nyní v zapomenutí upadlých je dlužno jmenovat pohanku a semenec. Z účetních záznamů z konce 16. století seznáváme, že pohankou krmily se slepice, kuřata, dávala se na šrot psům, na kroupy pro čeládku apod. Ze semence dělal se olej do kolomaže.

Hlavními plodinami na panských polích bylo žito, ječmen a oves. Tu a tam sela se i pšenice. Ječmen se pěstoval hlavně pro potřebu panských pivovarů.

Z roku 1647 známe soupis výsevu na zimu 1646 a na jaře 1647 jak při dvorech, tak při jednotlivých vesnicích, jakož i získanou sklizeň ve snopech a zrní. Soupis sestavil hejtman panství Ondřej Hanuš Svitavský a ověřila jej městská rada v Polné. Vyselo se (v korcích a věrtelích):⁴

Dvůr	pšenice		žito		ječmen		oves		jarní žito	
	kor.	věr.	kor.	věr.	kor.	věr.	kor.	věr.	kor.	věr.
Polenský	14	2	131	1	30	2	204	2	-	-
Přibyslavský	13	-	70	-	13	1	100	-	3	-
Dolní	9	2	68	2	15	1	113	1	-	-
Horní	7	-	57	-	12	-	116	-	-	-
Ronovský	7	-	82	2	10	-	90	-	6	-
Konzbulovský ⁵	-	-	50	-	6	-	62	-	-	-
Keřkovský	10	2	81	1	14	2	143	1	4	-
Sázavský	-	-	43	1	12	-	63	1	2	-
Pekelský	-	-	41	-	5	-	63	1	2	-
Studenecký	-	-	55	1	8	2	63	1	-	-
Na Ransku	-	-	38	2	6	-	43	1	-	-
Na Račíně	-	-	16	-	-	-	19	1	-	-
Celkem⁶	61	2	736	3	133	-	1101	5	15	-

⁴ Český korec neboli strych = 93,62 litrů, dělil se na 4 věrtel (1 věrtel = 23,29 litrů) či 8 aichtlů (1 aichtel = 11,645 litrů) nebo 16 mírek (1 mírka = 5,82 litrů).

⁵ Konzbulovský se nazýval také dvorec Hanuše Světlika.

⁶ Celkové součty jednotlivých plodin někdy nesouhlasí – pozn. red.

Pohříchu není v seznamu udáno, kolik při každém dvoru bylo osevných polí a mnoho-li dle toho zůstalo neoseto, na úhoru, bychom mohli správně posoudit v tehdejších krušných dobách plných válečného nebezpečí a strádání stav dvorského hospodaření. Máme jen po ruce seznam z neurčitého roku, ale také z doby shora udané blízké, kde se praví, že se za dřívějších, patrně klidných dob, vysívalo pšenice 250 mír, žita 1200 mír, ječmene 250, hrachu 50, ovsa 1820 a pohanky 35 mír.

Z polí roku 1647 osetých sklídilo se při jednotlivých dvorech:

Dvůr	pšenice		žito			ječmen		oves	
	kop mandelů	mandelů	kop mandelů	mandelů	snopů	kop mandelů	mandelů	kop mandelů	mandelů
Polenský	1	31	9	33	-	2	4	6	28
Přibyslavský	1	33	6	27	-	-	58	4	25
Dolní	-	51	6	21	-	1	30	5	-
Horní	-	33	5	5	-	1	2	5	4
Ronovský	-	55	8	53	-	1	23	5	6
Konzbulovský ⁷	-	-	3	24	7 ½	-	27	2	4
Keřkovský	1	32	10	32	-	1	15	5	-
Sázavský	-	-	3	55	-	1	-	2	30
Pekelský	-	-	2	32	-	-	24	2	40
Studenecký	-	-	3	10	-	-	38	3	5
Na Ransku	-	-	2	15	-	-	30	1	32
Na Račíně	-	-	1	6	-	-	-	-	50
Celkem	6	55	63	13	7 ½	11	11	43	44

Z každého mandele pšenice, žita, ječmene dostalo se po 2 větelích zrna, z mandele ovsa pak 3 větele. Na celém panství sklídilo se pšenice 72 korců 2 větele 2 čtvrtce, žita 938 korců ¾ větele, jarky (jařiny)

⁷ Konzbulovský se nazýval také dvorec Hanuše Světlíka.

4 korce 2 věrtele, ječmene 173 korců $\frac{3}{4}$ věrtele a ova 657 korců 1 větel. Tato data jsou věrohodná, neboť městská rada polenská píše „že jsme se při tom všem, co se tuto nadepisuje, věrně, právě a upřímně beze všech fortelův zachovali, to přijímáme na svou poctivost, na své svědomí.“

V příštích letech znamenati možno, že se osevní plocha udržuje téměř na stejné výši. Na zimu 1650 a v létě 1651 vyselo se:

Dvůr	pšenice	žito	ječmen	oves	hrách	pohanka	len	konopí
	mír ⁸	mír	mír	mír	mír	mír	mír	mír
Polná	35	220	54	300	9	-	4	3 $\frac{1}{2}$
Přibyslav	21	112	20	154	6	4	1 $\frac{1}{2}$	1
Keřkov	12	115	24	186	6	2	3	2
Dolní dvůr	12	90	27	185	6	4	3 $\frac{1}{2}$	2
Ronov	-	105	20	140	6	3	3 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$
Sázava	3	60	20	128	6	4	3	1 $\frac{1}{2}$
Horní dvůr	10	94	24	166	6	5	3	1 $\frac{1}{2}$
Ransko	-	55	15	68	2	-	4	-
Račín	-	12	-	30	-	-	-	-
Pekelský dvůr	-	56	14	80	3	2	2	1 $\frac{1}{2}$
Konzbulovský	-	68	10	84	1	-	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$

S hospodářstvím polním souvisel úzce chov dobytka, skotu i bravu. Byl zdrojem hnojiva pro panská pole. Dvorský dobytek půjčoval se v druhé polovici 17. století i poddaným, když v dobách válečných aneb morem apod. dobytek jako tažnou sílu ztratili. Záleželo vrchnosti na tom, aby poddaný měl pole obdělána, aby mohl svým urbáriálním a kontribučním povinnostem zadost učinit a nepřipadl vrchnosti za obtíž. Hejtman Maršák sděluje roku 1692, že dobytek byl špatně obsluhován, byl vyhladovělý a když se mu nevypomohlo zrním nebo šrotem, zcepeněl. Na nepořádek ve dvorech ukazuje také, že stáj pro telata ve dvoře sázavském stála nad močálem a byla prohnílá, telata dostala červy a hynula.

⁸ Měřice neboli míra jako objemová jednotka pro obilí představovala 61,51 litrů.

Následující přehled seznamuje nás, mnoho-li se kdy a v kterých dvorech chovalo dobytka a kterého druhu:

Dvůr	koní nebo tažných volů		krav		telat a jalovic		prasat		ovcí	
	za dobrých časů	1650	za dobrých časů	1650	za dobrých časů	1650	za dobrých časů	1650	za dobrých časů	1650
Polná	6	4	35	21	20	18	55	47	604	578
Přibyslav	4	4	30	26	17	17	-	-	-	-
Keřkov	4	6	38	19	18	16	-	-	583	301
Dolní dvůr	4	6	30	21	15	13	-	-	484	550
Ronov	6	6	26	20	18	14	17	-	600	-
Sázava	6	8	25	18	18	13	-	5	-	-
Horní dvůr	4	6	32	1	17	56	-	32	500	-
Studenec	8	pro- dán	2	-	45	-	-	-	-	-
Ransko	6	6	2	1	57	24	-	-	-	-
Račín	-	-	-	-	22	9	-	-	-	-
Pekelský dvůr	6	4	25	2	18	39	-	-	-	-
Konzbu- lovský	-	-	1	1	25	28	-	-	-	-
U podda- ných půjčeno	-	19	-	-	70	54	-	-	-	-
celkem	54	69	246	130	360	301	72	94	2771	1429

Jaká byla kdy cena obilí a dobytka a jiných hospodářských produktů? Roku 1594 platil se 1 korec žita za 1 kopu grošů, ač v dřívějších letech pouze za 45 grošů. Korec pšenice stál 1 kopu grošů, korec ovsu 30 grošů. Vykrměný vepř dostal se za 1 ½ kopy 22 ½ groše, býček k chovu za 2 kopy 30 grošů. Volek za 5 ½ kopy, kůň tažný za 7 ½ kopy, klisna za

5 kop. Ovce stála 20 grošů, skopec 30 gr., jehně 10 gr., tele 55 gr. Slepici bylo možno koupit za 2 groše. Za krávu, která nohu zlámala, dostaly se 2 kopy 10 gr. Kravská nevydělaná kůže stála 37 gr., telecí 7 gr., ovčí 3 ½ gr., jehněčí 8 denárů. Prodalo se jich 120 kusů za 2 kopy 17 gr. 2 denáry. Roku 1671 stála libra hovězího masa 2 ½ krejcaru, telecího 3 kr., skopového 2 ½ kr. Sele platilo se po 9 kr., krocan byl za 36 kr., kapoun za 10 kr., slepice za 6 kr., kuře za 3 ½ kr., husa za 15 kr., tele za 1 zlatý 30 kr. Roku 1699 stála míra žita a ječmene po 1 zl. 30 kr., míra ovsa 42 až 45 kr.⁹

Roku 1594 bylo prodáno ze dvorů panství polenského 17 centů 10 ½ libry čistého másla, cent za 3 ½ kopy českých grošů, dále 44 centů 96 liber čistého sýra (tvarohu) po 80 gr. – tedy za 59 kop 56 gr. 3 denáry. Od mistra ovčáka přijato za mlíčné ovčí 22 ½ kopy grošů.

Aby se uchoval na panství dobrý chov koní, chovali se zde v 17. století 3–4 hřebci. Od připuštění jich ke kobyle platil se moravský tolar a míra ovsa. Kníže nařídil, aby připouštění byli pouze od března do června, a to pouze jednou denně. Hřibata samčí měla se v prvním roce vyklesťt, aby mohla jít s dobyt看 na pastvu.

Chov vepřového dobytka také nebyl opomíjen. Roku 1692 hejtman Maršák chystal v polenském dvoře stavbu nových stájí pro 100 kusů vepřů, poněvadž staré byly shnilé, malé a nízké, čímž ročně na 50 kusů vepřů pošlo. Staré chlévy upravily se pro selata. Také v keřkovském dvoře byl chov prasat. Toho roku měl hejtman málo prasat k dispozici. Obával se, že nebude moci o sv. Michalu dát mlynářům tak zvaná úroční prasata k vykrmení.

Hlavní zřetel obrácen byl při dvorech k hospodářství polnímu. Toto bylo na panství nejvíce zatíženo, přihlížíme-li k velkému počtu deputátů, k pivovarům a chtě nechtě i k poddaným, kterým v případě neúrody a nedostatku muselo se z panských zásob vypomáhat. Roku 1655 neměli vesničtí poddaní na jaře ani hrst ovsa na zasetí. Hejtman Smílkovský z Palmberka byl nucen jim ho zapůjčit.

Na jaře 1692 bylo mnoho žita od sněhu vyleženo. Panství muselo vypomoci poddaným ječmenem, aby mohli svá pole zasít. V celém království obilí dobře nevzešlo. Byla obava před jeho zdražením a před hladem. V květnu stálo žito 1 zl. 10 kr. míra a mluvilo se, že stoupne na 1 zl. 30 kr. Hejtman Maršák žádá knížete o svolení, aby mohl ze zásob prodat v příhodný čas 2000 mír. Na podzim minulého roku prodalo se 3000 mír, ale jen toho, které bylo už poněkud zkaženo a od červů poškozeno. Pro dlouhou zimu selo se roku 1692 později. Hejtman doufal, že

⁹ Míneny jsou zde groše české, nikoli míšeňské. Kopa = 60 grošů, 1 groš = 7 denárů.

poddaní budou mít aspoň ječmene a ovsa dost na chleba, když se nebude dostávat žita.

Nebylo roku v druhé polovině 17. století, aby panství v době před setím nemuselo vypomáhat poddaným zrním buď za náhradu in natura, nebo v penězích. Roku 1695 hlásili lidé, že z některých mandelů nedostanou při mlácení víc jak 2 achtle. Tak mnozí po zasetí neměli zrnka žita na chléb.

Zásoby panské byly udržovány na dost velké výši. Tak roku 1692 v měsíci květnu, tedy po zasetí, nacházelo se v jednotlivých dvorech žita: v polenském špýcharu 874 mír 4 mírky, v přibyslavském dvoře 1288 mír, v přibyslavském zámku 3494 mír 4 mírky, v Dolním dvoře 124 mír 4 $\frac{3}{4}$ mírky, v Horním dvoře 829 mír 3 $\frac{1}{4}$ mírky, v Ronovském dvoře 196 mír 3 mírky, v Sázavském dvoře 356 mír 2 mírky, v Pekelském dvoře 188 mír $\frac{2}{4}$ mírky, v Ranském dvoře 125 mír 3 $\frac{3}{4}$ mírky, v Račinském dvoře 30 mír 1 $\frac{3}{4}$ mírky, v Konzbulovském dvoře 90 mír 6 mírek, v Krucemburském dvoře 559 mír 3 mírky, v Kohoutovském dvoře 57 mír $\frac{2}{4}$ mírky, v Hájeckém dvoře 94 mír 5 $\frac{3}{4}$ mírky a v Keřkovském dvoře 150 mír 7 $\frac{1}{4}$ mírky. Celkem tedy 8460 mír 1 $\frac{2}{4}$ mírky obilí.

Než i tyto zásoby nedostačovaly, když udeřila nějaká nepohoda. Roku 1694 po celý červenec a srpen nepřetržitě přšelo. Obilí na polích zrostlo. Nastal veliký jeho nedostatek. Polenští měšťané a soukeníci v podobných případech kupovali potraviny od Třebíčských. Toho roku bylo to zde ale zakázáno, ač obě města žila dosud navzájem ve velmi dobrém poměru, poněvadž toto přátelství bylo udržováno mnohými svazky manželskými. V kraji kolem Čáslavi a Chrudimi vrchnosti zakázaly svým poddaným obilí prodávat. Vrchní hejtman staral se, aby mezi hladu a nakoupil obilí v okolí Mikulova a Konic.

Podle jednotlivých zpráv byla pole u dvorů špatná a vyhublá. Pro nedostatek hnoje zůstávala jich více jak čtvrtina ležet úhorem. Výtěžek nebyl valný. Na úhorech a ladách mohl se jen pást dobytek, jinak tam nic nerostlo. Z korce výsevu klidilo se 2 až 2 $\frac{1}{2}$, nejvýše 3 mandele. Mandel dával 2 až 2 $\frac{1}{2}$ nebo i 3 věrtele zrní.¹⁰

Také louky byly ve špatném stavu. Bývaly mokré, zavodněné. Po deštích voda seno zakalila nebo odnesla. Některé louky dávaly seno, že ho dobytek nechtěl ani žrát. I při rozsáhlých lukách na panství tak někdy přišly časy, že se muselo seno kupovat. Roku 1699 kupoval hejtman seno už od poloviny května, to ovšem měl krmit i 16 koní. Dobytek se vyháněl na pastvu až v červenci, jen ovce dříve.

¹⁰ To znamená, že z 1 korce zasetého a sklizeného obilí a vymlátily přibližně 2 korce zrní.

Při dvorech na polenském panství nebyla jen pole dominikální (vrchnostenské), ale časem přivtělila k nim vrchnost opuštěné pozemky rustikální (poddanské). Od roku 1654 však existoval soupis poddanské půdy podrobené kontribuci – berní rula. Ačkoliv byla opuštěná půda vrchností zabrána a užívána, podléhala i nadále zdanění jako pozemky rustikální. Daň z nich platila vrchnost.

Při polenských dvorech Velkém a Konzbulovském (který, ač v podstatě rustikální, byl při rektifikaci katastru zapsán jako statek dominikální), bylo shledáno zdanitelných 39 korců orných polí a louka na 3 fůry sena, společně s $\frac{2}{64}$ fiktitií (= základní sazba daně z příjmu výdělečné činných osob) z panského domu a zápekelského hostince bylo vše odhadnuto na $\frac{23}{64}$ berní jednotky (berní jednotkou byl míněn 1 osedlý poddaný) a v tereziánském katastru pak obnášela vyměřená daň 21 zl. 33 kr. 4 $\frac{4}{8}$ denáru. Pokud je známo, koupila vrchnost v letech 1654–1675 dům čp. 128 s 15 korci polí a louku na 1 $\frac{1}{2}$ fůry sena, kterýžto dům je nyní zápekelský hostinec na dolním předměstí v Polné. Roku 1712 koupila vrchnost od Josefa Heina pole zvaná Czardovskova o rozměru 24 mír neboli 18 korců a louku na 1 $\frac{1}{2}$ fůry sena, vše špatné jakosti, za 184 zl. 48 kr. Konečně dne 2. června 1716 přikoupila na rozšíření chmelnice 2 kusy pole neb zahrad za polenským zámkem o výměře 6 korců od Jiřího a Terezie Krumových za 70 zl. V pozdějších letech získala vrchnost další rustikální pozemky: 3. června 1803 koupila od Františka Vítka za 300 zl. pole č. top. 788 zvané „na Hájkách“ v rozměru 1 jitra 718 čtverečních sáhů, rok poté vyměnila svou louku zvanou Dvořákovskou za louku Josefa Justa ležící uprostřed panského lesa „Vochozy“. Od borovské obce bylo připojeno k Hornímu dvoru 15 korců 3 $\frac{1}{2}$ věrtele orných, 8 korců ladem ležících a 2 věrtele zarostlých polí, pak louka na 1 $\frac{1}{8}$ fůry sena. Berní odhad činil $\frac{10}{64}$ berní jednotky, v penězích pak 9 zl. 22 kr. 3 denáry.

Pole jedné pusté chalupy v Rosičce splynula s pozemky sázavského dvora. Bylo jich 1 $\frac{1}{4}$ korce orných, 8 korců úhorovitých a 3 $\frac{3}{4}$ korce zarostlých, pak louka na 1 fůru sena. Berní hodnota činila v kontribuci 1 zl. 52 kr. 3 denáry (tedy $\frac{2}{64}$ berní jednotky). Poněvadž vrchnost neměla u tohoto dvora nadbytek polí, vesměs špatných, byla ochotna rustikální zmíněné pozemky přenechat obci Rosičce.

Ode vsi Sázavy používala vrchnost 15 korců orných, 10 korců ladem ležících polí, luk na 4 fůry sena a rybník na 10 kop rybí násady. Berní zatížení činilo $\frac{12}{64}$ berní jednotky a platilo se 11 zl. 15 kr. Pole, luka a rybník pocházel od Kasalova, později Špinarova domu. Při tomto domě byla již při rektifikaci roku 1713 malá mlýnice, která však přiznána nebyla a následovně nebyla do rolby pojata. Možná také, že mlýn byl prohlášen tehdy za panský, neboť jinak byl by se aspoň zatížil fikticiem

(daní z výdělků). Staří lidé usilovně tvrdili, že mlýn byl roku 1713 přiznán a za společný prohlášen. Mlynář prý poté platil kontribuci ze mlýna, poněvadž pozemky byly připojeny k panským. Možná prý též, že mlýn byl vyměněn za pozemky. Nechtě prý je tomu tak neb onak, na pozemcích prý vrchnosti nezáleží, píše hejtman Jan Kašpar Khautz kníže, dostane za ně do vsi dobrého sedláka.

Ve Velké Losenici patřil vrchnosti pustý selský statek se 35 $\frac{1}{4}$ korci orných, 12 korců ladem ležících a 6 korců zarostlých polí a louku na 2 $\frac{1}{2}$ fůry sena. Daní platila z nich vrchnost za $\frac{19}{64}$ berní jednotky (osedlého) 17 zl. 48 kr. 4 $\frac{4}{8}$ denáru. Pole orná užívali domácí lidé, poněvadž pro vzdálenost nebylo možné připojit je k některému dvoru. Vrchnosti odváděli desátek, který se cenil na 5 zl. Luka užívala vrchnost.

Račín dle hejtmana Khautze musel být před časy vesnicí. Za něho byly zde pouze dvě špatné chalupy a dvůr. U tohoto bylo rustikálních pozemků 55 korců orných, 10 korců ladem a luk na 12 fůr sena. Vše se čítalo na $\frac{30}{64}$ berní jednotky (osedlého) a platilo se z toho kontribuce 28 zl. 7 kr. 3 denáry.

K Pekelskému dvoru přináležely rustikální pozemky od Velké Losenice, a sice 47 korců 3 $\frac{1}{2}$ věrtele orných polí a luk na 5 fůr sena. Oceňeny byly na $\frac{26}{64}$ osedlého a kontribuce z nich činila 24 zl. 22 kr. 3 denáry. Obec se uvolila, že bude z nich kontribuci sama platit, budou-li jí vráceny. Hejtman to doporučoval s poukazem, že dvůr má dostatek polí a může tyto, patřící kdysi k pustému gruntu ve Velké Losenici, postrádat.

Pustý statek v Dobré byl před časy zabrán ke dvoru v Keřkově. Náleželo mu 42 korců polí orných a 3 korce 1 věrtel 3 mázlíky pustin. Luk bylo na 4 fůry sena. Vše činilo $\frac{24}{64}$ osedlého. Kontribuce platilo se 22 zl. 30 kr. Obec chtěla se jich znovu ujmout a kontribuci z nich platit. Hejtman byl svolný, neboť při Keřkovském dvoru leželo tehdy na 80 korců polí pustých.

Přibyslavský dvůr užíval od Poříče 87 korců $\frac{1}{2}$ věrtele orných polí, 35 korců 1 $\frac{1}{2}$ věrtele lad, luk na 4 fůry sena a valchu. Platila se z toho kontribuce ze $\frac{59}{64}$ osedlého 49 zl. 41 kr. 1 $\frac{4}{8}$ denáru. Poříčtí sedláci o ta pole nestáli, žádný se o ně nehlásil, zůstala proto při dvoru, kterému se hodila.

Při panském mlýnu Stuckheilovském, který byl vystavěn za hejtmana Vencovského (někdy v letech 1715–1730), bylo rustikálních pozemků 10 korců orných, 1 $\frac{2}{4}$ korce lad a louka na 2 fůry sena. Usedlost ta čítala se na $\frac{5}{64}$ osedlého. Kontribuce platilo se z ní 4 zl. 41 kr. 1 $\frac{4}{8}$ denáru.

Při Hájeckém dvoru a Střížově užívala vrchnost 228 korců orných polí, 62 korců lad, 30 korců porostlin a luk na 15 fůr sena. Pozemky tyto

čítaly se za $1 \frac{60}{64}$ osedlého a platilo se z nich kontribuce 116 zl. 1 kr. $1 \frac{2}{8}$ denáru. Podle hejtmanovy relace byl Hájek „jalový“, to je málo výnosný dvůr (galter Mayerhof). Pole a luka nacházela se v takovém teritoriu, že kdyby se tento dvůr s veškerým příslušenstvím daroval šafáři, a on z něho měl platit jenom předepsanou kontribuci, zběhl by.

Panský šenkýř ve Žďirci užíval rustikálních pozemků propůjčených mu vrchností 2 korce $1 \frac{1}{2}$ větele orných, 1 korec $1 \frac{1}{4}$ větele úhorem ležících a louky na 3 fůry sena. Kontribuce platila vrchnost ze $\frac{2}{64}$ osedlého 1 zl. 5 kr. 3 denáry.

Krucemburský panský šenkýř obdržel od vrchnosti k užívání pozemky pustého statku, 42 $\frac{2}{4}$ korců polí orných, 39 korců lad, 6 korců zarostlin a louku o 11 fůrách sena. Kontribuce vyměřena byla z $\frac{29}{64}$ osedlého v obnosu 27 zl. 11 kr. $1 \frac{4}{8}$ denáru. Hospodský platil kontribuce obci 4 zlaté. Bude-li pole ta chtít dále používat, nechť platí celou kontribuci; ne-li, předají se rustikální tyto pozemky obci k volnému použití. Tak dáno hostinskému na srozuměnou.

Od vesnic Kohoutova a Benátek měla vrchnost v držení 29 $\frac{2}{4}$ korců orných, 6 korců úhorem ležících, 28 korců $2 \frac{1}{4}$ větele zarostlých polí, luk na 4 fůry sena a 117 korců lesa. Ze všeho platilo se kontribuce 73 zl. 7 kr. 3 denáry, to je ze $1 \frac{14}{64}$ osedlého. Pozemky i lesy nacházely se při Kohoutovském dvoře. O lesy byl spor mezi sedláky a vrchností zastoupenou hejtmanem Všetečkou. Lesy byly skutečně uznány za poplatné, ale připsány vrchnosti.

U vsi Oudoleně byl rybníček na 8 kop rybí násady, který vrchnost používala. Platila z něho kontribuce z $\frac{1}{64}$ osedlého, to je 54 kr. $\frac{14}{8}$ denáru.

Od slavětínské obce držela vrchnost 11 $\frac{1}{4}$ korce polí orných, 4 korce úhorem ležících a louku o 1 fůře sena. Kontribuce ze $\frac{6}{64}$ osedlého platilo se 5 zl. 37 kr. 3 denáry. Pozemky ty přenechala k užívání panskému šenkýři, poněvadž nemohla je sloučit s žádným dvorem a obec o ně nestála. Kontribuci musel platit šenkýř.

Práce ve dvorech a na přivtělených pozemcích obstarávali lidé namutí a poddaní robotníci. Každý dvůr disponoval v tom ohledu poddanými několika vesnic. Na robotu k polenskému Velkému dvoru chodili poddaní z Dobroutova, Malé Věžnice, Německého Šicendorfu, Dobronína, Kamenné, Dolní a Horní Věžnice, ke Konzbulovskému dvoru pak poddaní ze Záborné a Hrbova. K Přibyslavskému dvoru patřili robotníci z Bukové, Volešné, Poříče a Hřišť. Ke Keřkovskému dvoru robotníci z Brzkova, České a Německé Jablonné, Dobré a Malé Losenice. U Dolního dvora robotovali lidé ze Šachotína, Utína, Českého Šicendorfu, ze Stříbrných Hor a Šenfeldu. K Hornímu dvoru náleželi robotníci z Borové, Modlíkova a ze Železných Horek. U Oudoleňského dvora

obstarávali robotu lidé z Peršíkova a Slavětína, u Jitkovského robotníci z Oudoleně, Jitkova a Střížova. Hájecký dvůr měl robotníky z Bílku, Krucemburský z Krucemburku, Ranský dvůr používal robotníků z Benátek, Kohoutova, Sobiňova, Markvartic, Nové Vsi od hutí, ze Sopot, Ždírcce, Hluboké a Ranska. U Račinského dvora robotovali poddaní z Račina a Vepřové, u Pekelského dvora Velká Losenice, u Sázavského dvora vesnice Sázava, Poděšín a Rosička. K Ronovskému dvoru chodili robotovat lidé z Pořežína, Nových Dvorů, Špinova a Nížkova. Sirákovští robotovali při panských chmelnicích a pomáhali zedníkům při panských stavbách.

Zákonným upravením roboty roku 1775 byla porušena dosavadní soustava polního hospodářství při panských dvorech. Dle vrchního hejtmána Ondřeje Hitschmanna klesla robot od času nového patentu na panství polenském o 31 596 ½ dne práce s potahem a o 46 514 dní roboty pěší. Ztráta tato v rozlehlém hornatém kraji, kde polní práci vykonávaly volské potahy s voly špatného vzrůstu, byla nesmírně citelná. Polní hospodářství na panském utrpělo dle Hitschmanna velikou ránu, přihlíželi se k tomu, že stav půdy již přírodou samou jest ubohý. Celá mašinerie dosavadní upadla v nepořádek, z kterého se dlouho nemohla probrat. Nedostatek robotníků zvyklých konat robotu po starém způsobu zaviňoval, že bylo špatně oráno. Půda už jinak nevděčná nebyla dostatečně zpracována. Bylo málo hnojení, bahno a náplav z potoků a rybníků nebyl řádně na pole vyvážen. Luka se zanedbávala, zavodňování vázlo, bažinatá místa nebyla odvodňována. Seno a otava nechávala se pro nedostatek dělníků shnít, nebo se ponechávala z polovice poddaným. Následkem toho upadl i chov dobytka, tato duše polního hospodářství. Znehodnocení tohoto odvětví muselo nezbytně zmenšit svůj blahodárný vliv na výnosnost polního hospodářství. Tyto důvody pohnuly Hitschmanna, že zrušil výhody některých poddaných, že mohli za uloženou jim robotu složit náhradu v penězích. Co prý pomůže na jedné straně utržit 800 zl., když se na druhé straně několikrát tolik ztrácí. Nenahradí-li to první rok, učiní tak jistě léta příští, kdy přiměřené a dobré zpracování půdy a účelné vedení polního hospodářství přinesou podstatné zlepšení všech důchodových pramenů, opatří celému hospodářskému útvaru novou sílu a propůjčí nový život. Tak mínil Hitschmann roku 1782. Zdá se, že se ve svých předpokladech mýlil, neboť roku 1783 odhodlává se vrchnost pronajímat své dvory poddaným fámiliantům. Za jakých podmínek dvorská pole byla poddaným pronajímána, vysvítá z výtahu nájemních smluv uvedeného v poznámkách k minulosti jednotlivého dvora, respektive osady.

(pokračování)